



วิจัยปริทัศน์

(Research Review Article)

ฉบับที่ 21 เดือนเมษายน 2565

แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจฐานราก



กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร



แนวทางการขับเคลื่อนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจฐานราก

ปรียวรรณ สุวรรณสุนย์*

บทคัดย่อ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นที่ 16 เศรษฐกิจฐานราก เป็นแผนการพัฒนาที่มุ่งเน้นปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม มีการไหลเวียนของระบบเศรษฐกิจระหว่างกันเป็นระบบ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพและการกระจายรายได้ สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคในระดับชุมชน โดยมีเป้าหมายระดับประเทศ คือ รายได้ของประชากรกลุ่มรายได้น้อยเพิ่มขึ้นอย่างกระจายและอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายข้างต้นคือ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพ จากผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องพบว่า ควรมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยการสนับสนุนให้มีการออกแบบมาตรการการพัฒนาที่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทในการทำงานให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรู้และทักษะเพื่อใช้ในการปรับตัวต่อสถานการณ์และบริบทของตลาดที่เปลี่ยนไปในอนาคตได้ สนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางด้านสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ช่วยเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่นห่างไกล รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยให้มีองค์ความรู้และทักษะที่จะสามารถนำไปใช้ต่อยอดเพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นได้ ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งกระจายแหล่งเงินทุนในระบบให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น

เศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในระดับล่างอันเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน วิชาการ และประชาสังคมร่วมกันเพื่อเสริมสร้างให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการสร้างงาน สร้างโอกาส และสร้างรายได้ เป็นการนำธุรกิจรายใหญ่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นตามแนวทางประชารัฐที่จะช่วยความความเหลื่อมล้ำและช่องว่างทางรายได้ให้ลดลง

* วิทยากรชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ

บทนำ

ข้อมูลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2562 ระบุว่าครัวเรือนทั่วประเทศมีทั้งหมด 21,884,396 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเดือนละ 26,018.42 บาท มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 23,567.68 บาท มีครัวเรือนที่มีหนี้สินประมาณ 11.15 ล้านครัวเรือน มีหนี้สินเฉลี่ยครัวเรือนละ 262,317 บาท ในจำนวนนี้เป็นหนี้ภาคการเกษตรร้อยละ 16.54 ขณะเดียวกันรายงาน The Credit Suisse Global Wealth Report 2018 ระบุว่าคนไทยร้อยละ 1 ถือครองความมั่งคั่งหรือมีทรัพย์สินรวมร้อยละ 66.9 ของทรัพย์สินรวมทั้งประเทศ เท่ากับว่าคนไทยถึงร้อยละ 99 ถือครองทรัพย์สินเพียงร้อยละ 33.1 ของทรัพย์สินรวมทั้งประเทศ ซึ่งเป็นตัวเลขที่สะท้อนให้เห็นว่าไทยเป็นประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูง และมีแนวโน้มว่าจะเป็นหนึ่งในประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งมากที่สุดในโลก แม้การบริหารภาครัฐที่ผ่านมา มีความพยายามสร้างนโยบายเพื่อปรับลดความเหลื่อมล้ำอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาสำคัญที่พบ คือคนไทยกว่าร้อยละ 31 ทำงานอยู่ในภาคเกษตร ในขณะที่ภาคเกษตรสร้างรายได้เพียงร้อยละ 7 ให้กับประเทศ คนกลุ่มนี้อยู่ในฐานะกลุ่มส่วนใหญ่ของประเทศเป็นกลุ่มคนรายได้น้อยที่ถูกกระทบมากที่สุด ในสังคมเพราะจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้นำมาซึ่งปัญหาด้านต่าง ๆ และเกี่ยวพันเป็นลูกโซ่ ทั้งด้านการเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต สวัสดิการ การศึกษา ฯลฯ โดยเฉพาะการที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคชนบทและมีอาชีพเกษตรกรรมซึ่งถือเป็นรากฐานของประเทศไทย แต่ทว่าฐานของประเทศกลับมีสภาพไม่มั่นคง เพราะปัญหาขาดปัจจัยการผลิต ไร่ที่ดินทำกิน เข้าไม่ถึงแหล่งทุน ขาดความรู้ในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เมื่อมีผลผลิตล้นตลาดไม่สามารถหา

ช่องทางการกระจายผลผลิตได้ จึงเกิดปัญหาหนี้สิน และหนี้ครัวเรือนตามมา รัฐบาลจึงได้ทบทวนนโยบายเศรษฐกิจของประเทศจากเดิมที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมุ่งไปสู่ภาคอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกที่ส่งผลให้เกิดช่องว่างความเหลื่อมล้ำสูง มาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากซึ่งมีผลต่อประชากรส่วนใหญ่ของประเทศแทน จึงเกิดเป็นนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากมีเป้าหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น

เศรษฐกิจฐานรากคืออะไร

เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบ เศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ประชาชน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น ที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่น และระดับนอกชุมชน เศรษฐกิจฐานรากจึงต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่นั้น ๆ อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจชุมชนทั้งขนาดย่อมและขนาดใหญ่ (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน) โดยใช้ความรู้สั่งสมในพื้นที่หรือความเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ มีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการ และความรู้เทคโนโลยีมาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาดหรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย

และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีอัตลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับกลไกระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

การขับเคลื่อน”เศรษฐกิจฐานราก” ถือเป็น 1 ใน 12 นโยบายประชารัฐของรัฐบาล มีเป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งและมีรายได้ต่อครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยรัฐบาลได้บรรจุประเด็นเศรษฐกิจฐานรากลงในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเป็นส่วนสำคัญในการถ่ายทอดเป้าหมายและประเด็นของยุทธศาสตร์ชาติลงสู่แผนระดับต่าง ๆ ซึ่งได้คำนึงถึงประเด็นร่วมและการประสานเชื่อมโยงเป้าหมายของแต่ละแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติให้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561–2580) มีจำนวนรวม 23 ด้าน กำหนดให้เศรษฐกิจฐานรากเป็นด้านที่ 16 สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ความสอดคล้องของแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์เน้นการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้การเติบโตของประเทศเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน ผ่านการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งนี้แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็น

เศรษฐกิจฐานรากมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาและประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เป้าหมายการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ชาติ

ประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มุ่งเน้นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ยั่งยืน และมีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง และ 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เน้นการสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ กระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ และเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

2. ประเด็นภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดไว้

มี 2 ด้าน คือ 1) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เน้นการเกษตรสร้างมูลค่า เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น เกษตรแปรรูป การพัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานผู้ประกอบการยุคใหม่ และสร้างโอกาสเข้าถึงตลาด และ 2) ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อการลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ ด้วยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร กระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนากำลังแรงงานในพื้นที่

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากสามารถดำเนินการให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานรากจึงมีแผนย่อยทั้งหมดจำนวน 2 แผน ได้แก่ 1) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการ

ธุรกิจ และ 2) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยมีรายละเอียดของแต่ละแผนย่อย ดังนี้

1. แผนการยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ เน้นการเพิ่มพูนองค์ความรู้และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของเกษตรกร แรงงานทั่วไป และกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคงให้เป็นผู้ประกอบการ ผ่านการสนับสนุนการช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญและจำเป็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและก่อให้เกิดการสร้างรายได้ได้ด้วยตนเอง รวมถึงการบริหารจัดการหนี้สิน ครอบคลุมทั้งหนี้ในระบบและนอกระบบ เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน และการใช้ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมมากระดับห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่าที่สามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม มีแนวทางการพัฒนา คือ

1.1 เสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เพื่อยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยสร้างโอกาสและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การจัดการ การบริหารจัดการความเสี่ยง และการตลาด มีทักษะต่าง ๆ ที่สอดคล้องและจำเป็นต่อการยกระดับเป็นผู้ประกอบการ มีความรู้ความเข้าใจด้านบัญชีการผลิต การควบคุมต้นทุน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต จัดการคุณภาพและมาตรฐานผลผลิตของตนให้สามารถมีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ สามารถเชื่อมโยงและผสมผสานบูรณาการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคมของชุมชนที่ครบวงจร ครอบคลุมทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยยึดแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 บริหารจัดการหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินให้กับประชากรที่มีรายได้น้อยผ่านการส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และส่งเสริมความรู้และวินัยทางการเงิน การจัดทำบัญชีครัวเรือน นำไปสู่การออมเพื่อเป็นทุนและหลักประกันในการลงทุน พัฒนามาตรการแก้ปัญหาหนี้นอกระบบอย่างยั่งยืนและปรับโครงสร้างหนี้ให้สอดคล้องกับศักยภาพในการชำระหนี้เพื่อป้องกันหนี้เสียที่อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือในการขอสนับสนุนแหล่งทุน

2. แผนการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาช่องทางการตลาดและเครือข่ายเพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการสร้างกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นและการบริหารจัดการกลไกต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาการสินค้าและยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ รวมถึงการส่งเสริมสถาบันการเงินชุมชนให้มีบทบาทในการดูแล รวมถึงให้คำแนะนำในการจัดการหนี้สิน มีแนวทางการพัฒนา คือ

2.1 ส่งเสริมและพัฒนากลไกและโครงสร้างดูดซับมูลค่าทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิกในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ สหกรณ์ ร้านค้าชุมชน วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจหรือกิจการเพื่อสังคมที่ส่งเสริมการถือหุ้นโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นตกกลับสู่สมาชิก รวมทั้งการพัฒนาช่องทางและศูนย์กลางตลาด

สินค้าชุมชน โดยครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์ และช่องทางตลาดอื่น ๆ

2.2 ส่งเสริมให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุนเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลาย สามารถพัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวนเงินระยะเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกการเปิดเผยข้อมูลและกลไกราคาสามารถช่วยให้ชุมชนระดมเงินทุนที่เหมาะสมกับความต้องการ พัฒนาระบบกำกับ/ระบบมาตรฐานบัญชี การใช้รูปแบบสินเชื่อบริหารใหม่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมให้ธนาคารเฉพาะกิจที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถยกระดับเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านเงินทุนและบริหารสภาพคล่อง

2.3 พัฒนากลไกการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ โดยการพัฒนาฐานข้อมูลที่ดินให้มีความครอบคลุมทั้งประเทศ โดยแยกตามประเภทการใช้ประโยชน์ ผู้ครอบครอง ที่มีความทันสมัย โดยให้เป็นข้อมูลสาธารณะที่เปิดเผยและสามารถสืบค้นได้ พัฒนากลไกเพื่อทำหน้าที่รับฝากที่ดินจากเอกชนและนำมาหมุนเวียนสร้างประโยชน์โดยให้ผู้มีรายได้น้อย รวมทั้งปรับระบบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐทั้งในเขตปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ป่าเสื่อมโทรมและที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดผลผลิตภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สูงขึ้น

ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

การดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีประสิทธิภาพควรมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยการ

สนับสนุนให้มีการออกแบบมาตรการการพัฒนาศักยภาพที่มีความเหมาะสมต่อกลุ่มเป้าหมาย และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจเข้ามาจับบทบาทในการทำงานให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการมีความรู้และทักษะเพื่อใช้ในการปรับตัวต่อบริบทของตลาดที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต การสนับสนุนการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางด้านสาธารณูปโภค การคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพและยกระดับศักยภาพของผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากในท้องถิ่นห่างไกล รวมทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ให้มีองค์ความรู้และทักษะที่จะสามารถนำไปใช้ต่อยอดเพื่อยกระดับรายได้ให้สูงขึ้นได้ ควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์เพื่อเพิ่มโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงมาตรการช่วยเหลือจากภาครัฐ รวมทั้งกระจายแหล่งเงินทุนในระบบให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้แบ่งตามแผนแม่บทมีรายละเอียด คือ

1. การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการฐานรากมุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มักขาดโอกาสทางเศรษฐกิจและมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ให้มีอาชีพมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการสร้างองค์ความรู้และทักษะของผู้ประกอบการ การส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างเหมาะสม รวมถึงแนวทางการยกระดับศักยภาพผู้ประกอบการอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนามาตรฐานและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์และบริการ การส่งเสริมการเข้าถึงการตลาด การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพและ

ขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานรากที่เหมาะสมกับศักยภาพ ความต้องการ และบริบทของพื้นที่

แผนแม่บทเรื่องดังกล่าวได้กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุภายในปี 2565 คือ อัตราการเติบโตของรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด¹ เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 15 ต่อปี เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดรายได้เฉลี่ยต่อหัวของกลุ่มเป้าหมายประชากรร้อยละ 40 (Bottom 40) ที่มีรายได้ต่ำสุดจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ปี 2562 พบว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรเท่ากับ 3,721 บาท/คน/เดือน เมื่อเทียบกับข้อมูลปี 2560 ที่มีรายได้เฉลี่ยเท่ากับ 3,408 บาท/คน/เดือน คิดเป็นอัตราการเติบโตเท่ากับร้อยละ 9.2 หรือประมาณร้อยละ 4.6 ต่อปี ทั้งนี้ แม้จะมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นมาจากปีก่อนหน้า (ร้อยละ 0.8 ต่อปี ระหว่างปี 2558–2560) แต่ก็ยังคงไม่บรรลุตามค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ ณ ปี 2565 ส่วนหนึ่งมาจากประชากรในกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (Economically Inactive) กว่าร้อยละ 50.5 ขณะที่อีกกว่าร้อยละ 32.7 เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระโดยไม่มีลูกจ้างและช่วยธุรกิจในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานทักษะต่ำ มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า โดยการดำเนินงานที่ผ่านมาหน่วยงานรัฐได้ดำเนินการโครงการต่าง ๆ ที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานราก ในปี 2562–2563 มีโครงการที่มุ่งเน้นในการเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะเพื่อยกระดับสู่การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ เช่น โครงการเสริมสร้างความรู้เพื่อพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ โครงการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร โครงการเพิ่มศักยภาพผู้ประกอบการ

ออนไลน์ด้วย Digital Marketing โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นต้น ดังนั้น ประเด็นความท้าทายที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมาย คือ การส่งเสริมกลุ่มประชากรที่มีรายได้ไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีระดับการศึกษาและทักษะต่ำให้มีศักยภาพและรายได้ที่สูงขึ้น รวมถึงโครงการของภาครัฐที่ยังคงกระจุกตัวอยู่ในเฉพาะบางพื้นที่ และการจัดหลักสูตรอบรมที่เป็นการออกแบบมาจากหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งอาจจะไม่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่แต่ละพื้นที่มากนัก นอกจากนี้ ยังขาดการดำเนินงานที่ชัดเจนในส่วนของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยและพัฒนา และการปรับปรุงระเบียบ กฎหมายเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานราก

2. การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประเด็นการสร้างเสริมสภาพแวดล้อมและกลไกเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากสามารถแบ่งการดำเนินการ 2 ประเด็น คือ 1) การส่งเสริมผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และ 2) การให้กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีความสามารถในการบริหารจัดการหนี้สินได้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนี้

2.1 การส่งเสริมผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นกำลังสำคัญของชุมชนท้องถิ่นที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งในด้านของการกระจายรายได้ในชุมชนมากขึ้น และการสร้าง

¹ เป็นกลุ่มประชากรที่มีจำนวนร้อยละ 40 ของประเทศ (จำนวนประมาณ 32.7 ล้านคน ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564) ประกอบด้วยกลุ่มคนจน เกือบจน และรายได้ต่ำ ซึ่งมีรายได้เฉลี่ย

ต่อเดือนต่ำกว่า 4,000 บาท มีอยู่ในภาคการเกษตร ผู้ประกอบการท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน

ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้คนในพื้นที่ให้มีความเข้มแข็ง ทั้งนี้ การพัฒนาผู้ผลิตและผู้ประกอบการ การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และการสร้างช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้บริโภค อาทิ การตลาดออนไลน์ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการบรรลุเป้าหมายได้อย่างชัดเจน โดยกำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องบรรลุภายในปี 2565 คือ อัตราการเติบโตของมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของมูลค่าสินค้า OTOP เฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 30 ของปีฐานเมื่อพิจารณาจากอัตราการเติบโตของมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากของมูลค่าสินค้า OTOP รวมในปีงบประมาณ 2563 (1 ต.ค. 62–30 ก.ย. 63) พบว่า มีอัตราการเติบโตเมื่อเทียบกับปีฐาน (ปี 2560) เพิ่มขึ้นที่ร้อยละ 68.1 โดยสูงกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าต้องมากกว่าร้อยละ 30 ทั้งนี้ แม้ว่าจะสามารถบรรลุตามเป้าหมายตัวชี้วัดได้แล้ว แต่หากพิจารณาอัตราการเติบโตโดยเทียบกับปีก่อนหน้า จะพบว่าในปี 2563 มูลค่าการขายสินค้า OTOP เพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 8.4 ซึ่งน้อยกว่าปีที่ผ่าน ๆ มา (ในปี 2561 และ 2562 มีอัตราการเติบโตเมื่อเทียบกับปีก่อน ถึงร้อยละ 24.5 และร้อยละ 24.6 ตามลำดับ) ทั้งนี้ เนื่องจากในปี 2563 เกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อภาพรวมเศรษฐกิจประเทศ ทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจลดน้อยลงโดยเฉพาะภาคการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นช่องทางที่สำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการซื้อขายสินค้า OTOP โดยผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในปีงบประมาณ 2563 หน่วยงานภาครัฐดำเนินงานด้านการสนับสนุนกลุ่มผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานราก โดยเฉพาะการพัฒนาและส่งเสริมสินค้า OTOP ให้ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาทิ โครงการส่งเสริมการพัฒนาผู้ประกอบการ/วิสาหกิจชุมชนในการผลิตสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ OTOP โครงการเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP และผลิตภัณฑ์

แปรรูปสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังได้ส่งเสริมการต่อยอดการผลิตสินค้า OTOP โดยการประยุกต์เข้ากับธุรกิจการท่องเที่ยว อาทิ โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี รวมถึงการส่งเสริมการเข้าถึงทรัพยากรทั้งในด้านของแหล่งเงินทุนและที่ดิน เช่น โครงการยกระดับศักยภาพกองทุนหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งประเด็นที่ท้าทายต่อการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเกิดจากปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกและประเทศไทยอย่างรุนแรง คือ การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้รายได้จากสินค้า OTOP ลดลงอย่างมาก ส่วนหนึ่งเนื่องจากผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากส่วนใหญ่ยังจำเป็นต้องพึ่งพิงรายได้ที่มาจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นหลักโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ขณะที่กลุ่มผู้ประกอบการยังคงมีความท้าทายในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทใหม่ (New Normal) ทั้งในด้านของการตลาดและการเพิ่มช่องทางการซื้อขายสินค้า

2.2 การให้กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 มีความสามารถในการบริหารจัดการหนี้สินได้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยลดสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มักขาดโอกาสทางเศรษฐกิจและมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ให้สามารถบริหารจัดการหนี้สินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ในระบบและหนี้ในระบบจะนำไปสู่การจัดการทางการเงินที่เพียงพอและเพิ่มโอกาสให้หลุดพ้นจากความยากจนหรือมีรายได้เพิ่มขึ้น ได้กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการให้บรรลุภายในปี 2565 คือ สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของกลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 เท่ากับร้อยละ 55 การดำเนินงานให้บรรลุ

เป้าหมายมีจุดเน้นในการยกระดับความรู้พื้นฐานด้านบริหารจัดการหนี้สินและการเงิน รวมทั้งการยกระดับรายได้โดยการสร้างอาชีพ และเพิ่มโอกาสการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมครอบคลุมทั้งแหล่งทุนของรัฐ แหล่งทุนที่จัดตั้งโดยองค์กรชุมชน และแหล่งเงินทุนของสถาบันการเงินภายใต้การกำกับของรัฐ อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เป็นทางการ อาทิ ที่ดิน สาธารณูปโภคพื้นฐาน เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 พบว่า ในปี 2562 ภาพรวมสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของคนไทยอยู่ที่ร้อยละ 42.03 ขณะที่สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุด หรือกลุ่มผู้มีรายได้น้อยเท่ากับร้อยละ 64.12 ลดลงจากปี 2560 ที่มีสัดส่วนภาระหนี้เท่ากับร้อยละ 85.15 ซึ่งสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของครัวเรือนดังกล่าวในปี 2562 ยังคงไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (ร้อยละ 55 ในปี 2565) แต่เมื่อพิจารณาจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 40 ที่เป็นหนี้ พบว่า มีจำนวนลดลงจาก 4.04 ล้านครัวเรือนในปี 2560 เหลือ 3.8 ล้านครัวเรือนในปี 2562 ซึ่งสะท้อนว่ากลุ่มประชากรรายได้น้อยมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ดีขึ้น ซึ่งผลการดำเนินงานที่ผ่านมารัฐได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำให้ประชากรกลุ่มที่มีรายได้น้อยมีความสามารถในการบริหารจัดการหนี้ที่มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เป็นการดำเนินงานใน 2 ส่วนหลัก คือ การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือน โดยเฉพาะในครัวเรือนที่มีหนี้นอกระบบ และการสร้างกลไกให้ครัวเรือนสามารถเข้าถึงแหล่งทุนในระบบได้ โดยการเพิ่มช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ เช่น สินเชื่อรายย่อยเพื่อใช้จ่ายฉุกเฉิน การใกล้เคียงผ่อนปรนหนี้โดยตั้งคนกลางเจรจาประนอมหนี้ระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้นอกระบบ (โครงการคลินิกแก้หนี้ของธนาคารแห่งประเทศไทย) ฟื้นฟูศักยภาพการหารายได้ให้ลูกหนี้นอกระบบ และโครงการบริหาร

จัดการการเงินชุมชน (กรมพัฒนาชุมชน) ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีวินัยทางการเงิน สามารถบริหารหนี้ของตนเองได้ เป็นต้น สำหรับการประเด็นท้าทายต่อการดำเนินการ คือ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมากระทบต่อรายได้ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยเป็นอุปสรรคต่อความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือน จึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างงานสร้างรายได้เพื่อให้กลุ่มผู้มีรายได้น้อยมีรายได้น้อยเพิ่มขึ้น ให้ความสำคัญกับความรู้ทางการเงินในระดับครัวเรือน เพื่อให้ตระหนักและมีความสามารถในการจัดการการเงินของตนเอง และต้องส่งเสริมให้ผู้มีหนี้สินเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ที่รัฐมีมาตรการแก้ปัญหาโดยเฉพาะมาตรการแก้ไขหนี้นอกระบบโดยการปรับโครงสร้างหนี้ รวมทั้งการกระจายของแหล่งเงินทุนในระบบให้ครอบคลุม ขณะเดียวกันต้องมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หทัยชนก คะตะสมบุรณ์ (2563) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า มีการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน มีการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเองในการสร้างความสมดุลพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ที่หลากหลายเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของแต่ละคน และคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจากการลงมือปฏิบัติร่วมกัน นำผลที่ได้ขึ้นมาเป็นบทเรียนและ

องค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการกลุ่มโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม โปร่งใสตรวจสอบได้ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร แบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรที่มีภายในชุมชนเป็นหลักในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนมีปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จในการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนใน 4 ด้าน คือ 1) ศักยภาพด้านทรัพยากรมีการขับเคลื่อนการบริหารจัดการตนเองอย่างเหมาะสม 2) ศักยภาพด้านผู้นำและองค์กรชุมชน ชุมชนมีผู้นำองค์กรชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ และมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และประสานความร่วมมือในการจัดการในแง่การพัฒนาความรู้ พร้อมของชุมชนในด้านความรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการตนเอง รวมทั้งหาแนวทางส่งเสริมจากภายนอกชุมชน 3) ศักยภาพด้านการจัดการตนเอง เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรม การติดตามประเมินผล การเรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกันในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดมีกฎเกณฑ์กติการ่วมกันของคนในชุมชนทำให้สามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้ และ 4) ศักยภาพด้านการประสานงานเครือข่าย แม้ชุมชนมีการรวมกันเป็นกลุ่มที่หลากหลาย องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ได้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่ผลักดันการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน และส่งเสริมการจัดการมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการพัฒนาให้เป็นไปตามตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสวงหากลไกสนับสนุนจากภายนอก และการทำงานเป็นภาคีเครือข่ายในลักษณะการส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2563) ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่ามีการศึกษาด้านปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกปัจจัยภายใน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิตจากการดำเนินงานเศรษฐกิจฐานรากจำนวน 3 ด้าน คือ ด้านเกษตรแปรรูปในชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน อุตสาหกรรมชุมชน สรุปรวมได้ดังนี้ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอก คือ (1) ด้านวัฒนธรรม คือ การส่งเสริมองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญาชุมชนและปราชญ์ชุมชน และการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่ม และ (2) ด้านสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยกิจกรรมรูปแบบใหม่ เช่น ตลาดอินทรีย์ ตลาดอนุรักษ์ ตลาดย้อนยุค การท่องเที่ยวชุมชน การส่งเสริมทักษะอาชีพ การส่งเสริมด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์/นวัตกรรม การส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์ การส่งเสริมความรู้ด้านธุรกิจ การบริหารจัดการ การผลิต การตลาด และระบบการเงินบัญชี 2) ปัจจัยภายใน คือ (1) ผู้นำกลุ่มมีความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการพัฒนากลุ่ม และ (2) ในชุมชนมี “ทุนชุมชน” ที่ส่งเสริมการพัฒนาได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/วัตถุดิบในท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี และองค์ความรู้ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ชุมชน 3) กระบวนการดำเนินงาน คือ (1) ด้านการสื่อสารสร้างการรับรู้เพื่อความยั่งยืน ได้แก่ การสร้างแบรนด์ การสร้างความจดจำในสินค้าและผลิตภัณฑ์ และ (2) ด้านการสร้างองค์ความรู้จากชุมชนและการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด เป็นการรวบรวมองค์ความรู้ การนำองค์ความรู้ไปต่อยอด และใช้ประโยชน์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการถอดบทเรียน และสรุปบทเรียน 4) ผลผลิตจากการดำเนินงาน

ของกลุ่มที่ส่งผลต่อสมาชิกและชุมชน คือ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น คนในชุมชนมีความสุข ครอบครัวมีรายได้เพิ่ม เกิดการกระจายรายได้ในชุมชน และ 5) กระบวนการดำเนินงานที่มีผลต่อผลิต คือ (1) การสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และการส่งเสริมความรู้เพื่อประโยชน์ในการต่อยอด ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้ การนำองค์ความรู้ไปต่อยอด และใช้ประโยชน์ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่และการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการถอดบทเรียนและสรุปบทเรียน และ (2) การบริหารจัดการ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน การวิเคราะห์ ความเสี่ยงในการดำเนินงาน การลดต้นทุน และการแสวงหากำไร

สมคิด แก้วทิพย์ และเกศสุดา สิทธิสันติกุล (2562) ทำการศึกษาสถานการณ์ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากกรณีศึกษาภาคเหนือ พบว่า ขนาดเศรษฐกิจของพื้นที่ภาคเหนือปี 2561 คิดเป็นร้อยละ 7.8 ของเศรษฐกิจระดับชาติ ซึ่งเป็นสัดส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น เมื่อศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจภาคเหนือมีจุดแข็งด้านการค้าและการบริการกับนานาชาติ การท่องเที่ยว ความหลากหลายของสินค้าเกษตรและการแปรรูป รวมไปถึงหัตถอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ จึงมีโอกาสนำมาขยายการค้า การท่องเที่ยว การศึกษานานาชาติกับ สปป.ลาว และจีนตอนใต้ นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดตากและเชียงราย การสร้างข้อตกลงทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัล และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อน คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การขาดการบริหารจัดการการขยายตัวของเมือง และการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ภัยคุกคามได้แก่ ความเสี่ยงการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศ ภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

สำหรับทิศทางและกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากผ่านประเด็นการศึกษาวิจัย

เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภาคเหนือในบริบทและทุนทางสังคม คือ 1) การบริหารจัดการพืชบุกซึ่งพืชเศรษฐกิจสู่แนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในเขตป่าอนุรักษ์ของรัฐเพื่อแก้ไขข้อจำกัดด้านสิทธิทำกิน และการค้าบุกที่จะช่วยเสริมสร้างรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน 2) การพัฒนาการจัดการระบบนิเวศเศรษฐกิจเกื้อกูลเพื่อสร้างอาชีพและรายได้บนฐานของสังคมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน หนุนเสริมซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มและองค์กรด้านเศรษฐกิจ รวมไปถึงการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ และการเมืองการปกครองที่มีธรรมาภิบาลท่ามกลางการขยายตัวของเมืองและบริโศคนิยม 3) การบริหารจัดการเศรษฐกิจแบบใหม่ที่อยู่บนฐานเกษตรกรรมยั่งยืน โดยคนรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจใหม่ผ่านการปฏิบัติการจัดการพืชผักอินทรีย์ร่วมกับสหกรณ์เกษตรกรรมยั่งยืน และสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการฟื้นคืนสังคมวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกัน และ 4) การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสวัสดิการบนฐานการบริหารจัดการประปาหมู่บ้านรวมถึงสาธารณูปโภคพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการลดรายจ่ายด้านสาธารณูปโภคและเสริมสร้างรายได้จากการพัฒนาคุณภาพน้ำประปาเพื่อการอุปโภคและบริโภคที่ปลอดภัยและถูกสุขอนามัย รวมทั้งพัฒนาสังคมแห่งการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน รวมถึงส่งเสริมความร่วมมือในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เศรษฐกิจฐานรากเป็นนโยบายที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศจากระดับล่าง ซึ่งกระทบกับ

สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนกว่าร้อยละ 30 โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมถือเป็นภาคขนาดใหญ่ของประเทศ แต่กลับพบว่าระดับทางเศรษฐกิจเมื่อเทียบกับภาคส่วนอื่น อาทิ ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ หรือภาคขนส่ง กลับมีสัดส่วนของรายได้ที่น้อยกว่า จากการศึกษาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานรากที่มีแผนย่อยทั้งหมดจำนวน 2 แผน ได้แก่ 1) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ และ 2) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจฐานรากแสดงให้เห็นถึงความพยายามของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความยั่งยืน โดยเฉพาะการกำหนดแนวทางส่งเสริมสร้างโอกาสให้กับกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้ต่ำสุดให้เข้าถึงบริการที่มีคุณภาพของรัฐ อาทิ การเข้าถึงการศึกษา จัดบริการด้านสุขภาพ มีที่ดินทำกินของตนเอง ปรับปรุงระบบการจัดเก็บภาษี เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สร้างและพัฒนาผู้นำชุมชน สนับสนุนการมีส่วนร่วมให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และจัดการทรัพยากรนำไปสู่เป้าหมาย คือ การเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง และกลุ่มประชากรร้อยละ 40 มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นปีละร้อยละ 15 ดังนั้น การขับเคลื่อนแนวทางการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจฐานรากในระยะยาวจึงต้องมีการวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis จากข้อมูลและงานวิจัยที่ศึกษา เพื่อให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เศรษฐกิจในระดับฐานราก

ประเด็นวิเคราะห์	ปัจจัยบวก	ปัจจัยลบ
ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (Strength) - ประเทศไทยมีภูมิภาคที่หลากหลายหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมเพื่อผลิตสินค้าและบริการ - มีผู้ประกอบการท้องถิ่นที่มีประสบการณ์และ	จุดอ่อน (Weakness) - เกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจการทำธุรกิจภาคเกษตรกรรม การสร้างสรรคมูลค่า

ประเด็นวิเคราะห์	ปัจจัยบวก	ปัจจัยลบ
	ศักยภาพ อาทิ วิสาหกิจชุมชน กลุ่ม OTOP - สินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมีคุณภาพและเป็นที่ต้องการของตลาดระดับสูง - มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ - มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการค้าจากท้องถิ่นทั้งตลาดชุมชน ตลาดกลางและย่านการค้า	ของสินค้า ทักษะการบริหารงานและการประสานทางธุรกิจ - การบ่มเพาะและพัฒนาธุรกิจการค้ายังไม่สนองความต้องการของผู้ประกอบการท้องถิ่น - การรวมกลุ่มเพื่อการค้าของกลุ่มเกษตรกรยังมีจำกัด รวมถึงความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มยังไม่มากพอเพื่อการต่อรองกับกลุ่มภายนอก - ขาดโครงสร้างพื้นฐานการจัดเก็บและกระจายสินค้าเกษตรที่อาจนำเสี่ยงายสู่ต่างประเทศ
ปัจจัยภายนอก	โอกาส (Opportunity) - รัฐเร่งลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและการเชื่อมโยงการขนส่งระหว่างเมือง - มีมาตรการส่งเสริมการลงทุนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และการจัดซื้อจากท้องถิ่น - ธุรกิจการค้ารายใหญ่เข้ามามีส่วนขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากผ่านความร่วมมือแบบประชารัฐ - การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในรูปแบบคลัสเตอร์เชิงพื้นที่และเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (SEZs) ตามบริเวณชายแดน - แนวโน้มการขยายตัวของเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศอาเซียน รวมถึงจีนและอินเดีย	ภัยคุกคาม (Threat) - แรงงานที่มีทักษะในท้องถิ่นถูกดึงดูดให้ไปทำงานในภาคธุรกิจส่วนอื่นในเมืองใหญ่หรือตามนิคมอุตสาหกรรม - มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารที่สูงขึ้น รวมถึงมาตรฐานสากลด้านสิ่งแวดล้อม - การแข่งขันกับสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะในกลุ่มสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูป - การเข้ามาลงทุนในภาคเกษตรและธุรกิจการค้าของผู้ประกอบการต่างชาติในประเทศ - การแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้ภาคการผลิตและการส่งออกอยู่ในภาวะชะงักงัน

การวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องของเศรษฐกิจฐานรากด้วย SWOT Analysis ไม่เพียงทำให้เข้าใจปัจจัยและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนเท่านั้น แต่ยังสามารถนำผลวิเคราะห์ SWOT Analysis มาใช้ประโยชน์ด้วยการพิจารณาต่อด้วยเทคนิค TOWS Matrix ซึ่งเป็นการนำปัจจัยภายใน

(จุดแข็งและจุดอ่อน) มาจับคู่กับปัจจัยภายนอก (โอกาสและภัยคุกคาม) แล้ววิเคราะห์ในรูปแบบ ตารางความสัมพันธ์แบบเมตริกซ์เพื่อกำหนด ทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ของการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานราก ดังนี้

ตารางที่ 2 การกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ประเด็น วิเคราะห์	จุดแข็งภายใน	จุดอ่อนภายใน
โอกาส ภายนอก	<p>ใช้ความเข้มแข็ง แสวงหาโอกาส ภายนอก (S-O)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สนับสนุนให้ ผู้ประกอบการท้องถิ่น นำจุดเด่นมาสร้างโอกาส ร่วมกับธุรกิจที่เข้าไป ลงทุนในพื้นที่ - ส่งเสริมการสร้างห่วงโซ่มูลค่าผ่านเครือข่าย ประชากร เพื่อให้สินค้า เกษตร หรือผลิตภัณฑ์ แปรรูปขยายสู่ภูมิภาค และตลาดโลก - สร้างความตั้งใจให้ ธุรกิจท่องเที่ยวผ่านสินค้า ท้องถิ่นไปผสมผสานกับ การท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จัก และมีมูลค่าเพิ่มสูง - ส่งเสริมให้ตลาดกลาง ในแต่ละจังหวัดให้เป็น ศูนย์รวบรวมและรับซื้อ เพื่อส่งออกไปยังภูมิภาค และตลาดโลก 	<p>ลดจุดอ่อนโดยใช้โอกาส จากภายนอก (W-O)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ส่งเสริมให้ภาคเอกชน และวิชาการในพื้นที่ มี ส่วนร่วมยกระดับทักษะ ผู้ประกอบการท้องถิ่นที่ ตรงตามความต้องการ และให้บริการทั่วถึง - เพิ่มศักยภาพด้าน การค้าและบริการให้กับ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน ท้องถิ่น - สนับสนุนให้ ภาคเอกชนยกระดับ บริการโลจิสติกส์สินค้า เกษตรแบบครบวงจรที่ เชื่อมโยงเกษตรกร ท้องถิ่นสู่ต่างประเทศ
ความเสี่ยง ภายนอก	<p>ใช้ความเข้มแข็งลด ความเสี่ยงภายนอก (S-T)</p> <ul style="list-style-type: none"> - สร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นทำธุรกิจ ร่วมกับนักลงทุนและ นักวิจัย - ส่งเสริมบทบาทของ สถาบันเฉพาะทางใน การยกระดับคุณภาพ และเครือข่ายจาก ท้องถิ่นสู่สากล - ขยายผลต้นแบบตลาด กลางและช่องทาง จำหน่าย/ส่งออกสินค้า เกษตรมูลค่าสูงรวมถึง 	<p>ลดจุดอ่อนเพื่อป้องกัน ความเสี่ยงภายนอก (W-T)</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มการสื่อสารข้อมูล ตลาดและคำปรึกษาด้าน กฎระเบียบ/มาตรฐาน แก่เกษตรกร และ ผู้ประกอบการท้องถิ่น - ส่งเสริมความร่วมมือ ระหว่างผู้ประกอบการ ท้องถิ่นกับธุรกิจขนาด ใหญ่ อาทิ สหกรณ์ หอการค้า การเกษตร แปลงใหญ่ - จัดทำแพลตฟอร์ม ออนไลน์ในการเป็น

ประเด็น วิเคราะห์	จุดแข็งภายใน	จุดอ่อนภายใน
	<p>เกษตรแปรรูปไปสู่ตลาด เป้าหมาย</p>	<p>สื่อกลางการติดต่อ เพื่อ สนับสนุนการส่งออก สินค้าเกษตร รัน ระยะเวลาการติดต่อกับ เกษตรกร รวมถึงการ ป้องกันการแพร่ระบาดของ โควิด 19</p>

การกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ของการ พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นทางเลือกให้กับ ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ ประชาสังคมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายให้ เศรษฐกิจฐานรากเติบโตอย่างทั่วถึงด้วยการค้า ที่เชื่อมโยงถึงชุมชนกับกลไกประชารัฐ สร้าง มูลค่าเพิ่มของสินค้า มีระบบการค้าเชื่อมโยงอย่าง ทั่วถึง และกระจายโอกาสสู่ฐานราก ประกอบกับ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การส่งเสริมให้เศรษฐกิจ ฐานรากเข้มแข็งต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาในชุมชน ที่อาศัยแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการ มีผู้นำท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และมีทุนทาง สังคมที่พร้อม โดยให้ภาครัฐและเอกชนเป็นหน่วย สนับสนุนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากด้าน งบประมาณ องค์ความรู้ นวัตกรรม ช่องทาง การตลาดให้ไปสู่ภาคการตลาดที่มีขนาดใหญ่ หรือ การส่งระหว่างประเทศ สำหรับบทบาทที่ผ่านมา ของภาครัฐต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเป็น การดำเนินการนโยบายการค้า อาทิ พัฒนา ศักยภาพผู้ประกอบการรายย่อย ส่งเสริมวิสาหกิจ เพื่อสังคม ปรับปรุงกฎระเบียบให้เอื้อต่อการเข้าถึง แหล่งทุนและการแข่งขันที่เป็นธรรม ดังนั้น ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาข้อมูลเศรษฐกิจ ฐานรากที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับคุณภาพทาง เศรษฐกิจ การกระจายรายได้ และลดความเหลื่อม ล้าทางสังคมให้กลุ่มประชากรที่มีจำนวนร้อยละ 40 ของประเทศ (Bottom 40) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังผลกระทบการแพร่ระบาดของโรค โควิด 19 ดังนี้

1. พิจารณาปรับแนวทางการนำนโยบายมาตรการการฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากของภาครัฐสู่การปฏิบัติ พระราชกำหนดให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อการแก้ไขปัญหา เยียวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด 19 ควรพิจารณาดำเนินการและการปฏิบัติภายใต้กรอบนโยบายการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมโดยคำนึงถึงปัจจัยเกี่ยวเนื่อง 5T คือ Titanic การให้ความช่วยเหลือของรัฐต้องมีขนาดใหญ่มากพอที่จะครอบคลุมผู้ได้รับผลกระทบอย่างทั่วถึง Timely การกำหนดมาตรการที่ต้องรวดเร็ว ทันเวลาในการบรรเทาความเดือดร้อน Targeted การดำเนินการต้องตรงจุด ผู้ได้รับผลกระทบที่แท้จริง Transparency การดำเนินการต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ และ Temporary ควรเป็นมาตรการชั่วคราวเพื่อแก้ไขปัญหาระยะสั้น และกรณีของพระราชกำหนดการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจนั้น เพื่อให้เกิดความช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจอย่างแท้จริงควรเปิดโอกาสให้สามารถนำสัญญาหรือผลการประมูลงานกับหน่วยงานภาครัฐมาเป็นหลักประกันขอสินเชื่อจากสถาบันการเงินได้ และในการดำเนินงานดังกล่าวต้องมีหลักเกณฑ์กำหนดให้สถาบันทางการเงินสามารถยกเว้นการนับเป็นสินทรัพย์เสี่ยงของสถาบันการเงินตามหลักเกณฑ์การดำรงเงินกองทุน

2. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชนตามแนววิถีชีวิตใหม่ ควรให้ความสำคัญในการเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการค้าผลิตภัณฑ์ในชุมชนด้วยการเร่งเสริมสร้างความเข้าใจในแนวทางการค้าการให้บริการจัดจำหน่าย การส่งสินค้า และความมั่นใจในการทำธุรกรรม การซื้อขายสินค้าผ่านธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ การจัดการด้านโลจิสติกส์ การบริหารการจัดเก็บ

สินค้าอย่างเป็นระบบ การบริการหลังการขาย การจัดทำเนื้อหาข้อมูลทางการตลาดบนแพลตฟอร์มออนไลน์ผ่านโครงข่ายอินเทอร์เน็ต และส่งเสริมให้กลุ่มบัณฑิตจบใหม่ ผู้ว่างงาน หรือบุตรหลานในชุมชนซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัลทำหน้าที่ช่วยเหลือ ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร และผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่

3. สร้างมาตรการที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน กำหนดมาตรการเพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุน รวมทั้งการให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้กลุ่มสามารถพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพได้ นอกจากนี้ ควรกำหนดนโยบายในการให้กองทุนหมู่บ้านเป็นกลไกในการฟื้นฟูและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก โดยจัดสรรงบประมาณให้กองทุนหมู่บ้านจัดทำโครงการและจ้างแรงงานคืนถิ่นที่ว่างงาน หรือถูกเลิกจ้างจากกิจการในเมืองใหญ่ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี ธุรกิจออนไลน์ และการตลาดออนไลน์มาช่วยงานวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชน ควรให้สถาบันการศึกษามีบทบาทในการพัฒนาส่งเสริมการวิจัย ถ่ายทอดเทคโนโลยีนวัตกรรม รวมทั้งทดสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและสากล ให้มีขีดความสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปลอดภัย รวมทั้งต้องส่งเสริมให้เกิดการรับรองมาตรฐานสินค้าในระดับสากล เร่งส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาช่องทางจัดจำหน่ายที่ภาคส่วนต่าง ๆ ได้ริเริ่มไว้ให้สามารถเป็นช่องทางจัดจำหน่ายที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ

4. สร้างมาตรฐานการจูงใจแก่ภาคเอกชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ภาคเอกชนเป็นภาคส่วนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านเทคนิค เทคโนโลยีนวัตกรรมต่าง ๆ ในการผลิต ดังนั้น ควรสร้างมาตรการจูงใจด้าน

ภาษีเพื่อให้ภาคเอกชนสามารถนำค่าใช้จ่ายที่เป็น การสนับสนุนช่วยเหลืองานวิสาหกิจชุมชนมาเป็น ค่าใช้จ่ายสำหรับการลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล รวมทั้งควรมีมาตรการในการยกย่องและเชิดชู เกียรติภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่วิสาหกิจชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

5. ยกระดับผลิตภัณฑ์จากพืชเกษตรเพื่อ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ และส่งเสริม พืชเกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น ควรส่งเสริมการแปร รูปพืชเกษตร พืชอัตลักษณ์พื้นถิ่นเพื่อสร้าง มูลค่าเพิ่มในการผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ รวมทั้ง ผลิตภัณฑ์ที่เป็นของใช้ส่วนบุคคล โดยการนำ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาสู่การแปรรูปและ ยกระดับมาตรฐานสินค้าแปรรูปจากพืชเกษตร และสร้างความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ให้แก่ผู้บริโภคและตลาดต่อผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ของไทยสำหรับการสร้างโอกาสในการแข่งขัน ระดับโลก

6. สร้างมาตรการเพื่อกระตุ้นบรรยากาศ ในการซื้อขายผลิตภัณฑ์ชุมชน ออกมาตรการทาง ภาษีอากรหักค่าลดหย่อนซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนโดย กรณีของค่าซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นสามารถนำมาใช้ เป็นค่าลดหย่อนได้ตามจริงสูงสุดไม่เกิน 15,000 บาท เช่นเดียวกับมาตรการการลดหย่อนภาษี โครงการอื่นของรัฐเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ ของประเทศสำหรับภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รวมทั้งควรเร่งค้นหาผลิตภัณฑ์ในจังหวัดเพื่อพัฒนา ไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้า GI และสร้างการ เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวอันเป็นการสร้าง บรรยากาศในการซื้อขายผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นที่ เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน

7. พัฒนารฐานข้อมูล (Big Data) เพื่อการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ควรสร้างฐานข้อมูล ภาครัฐด้านเศรษฐกิจฐานรากที่มีส่วนราชการ รับผิดชอบหลัก และต้องมีการทำความเข้าใจให้

ตรงกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วน ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก ลักษณะงาน และมีการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างหน่วยงาน ให้ชัดเจน โดยมีข้อมูลสารสนเทศที่สมบูรณ์ ทั้งใน เชิงปริมาณและคุณภาพ เข้าถึง สืบค้น และ วิเคราะห์ได้จากแหล่งข้อมูลกลางได้เพียงจุดเดียว มีการบูรณาการข้อมูลเกี่ยวข้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจต้องใช้ประโยชน์ในการศึกษาพฤติกรรม ของการบริโภค และเชื่อมโยงฐานข้อมูลกับการ สร้างตลาดออนไลน์และการพัฒนาเชิงยุทธศาสตร์ โดยใช้ประโยชน์ของฐานข้อมูลในการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในการ เชื่อมโยงฐานข้อมูลกับการสร้างตลาดออนไลน์เพื่อ การกระจายสินค้าสู่ตลาดและการแข่งขันอย่าง สมบูรณ์

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. (ม.ป.ป.). การพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์ 2565 จาก https://district.cdd.go.th/khowang/wp-content/uploads/sites/531/2019/09/128785_%E0%B8E0%B8%8101-1.pdf
- กาญจนา รอดแก้ว และคณะ. (2564). การศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้น 1 มีนาคม 2565 จาก <https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe>

- คณะกรรมการการพาณิชย์และการอุตสาหกรรม
วุฒิสภา. (2563). รายงานการศึกษา เรื่อง การ
ฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากด้านการผลิตและ
การค้าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและชุมชน ภายหลัง
การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2019. สืบค้น 1 มีนาคม 2565 จาก
https://www.senate.go.th/document/mSubject/Ext85/85968_0002.PDF
- โครงสร้างของเศรษฐกิจฐานราก. (ม.ป.ป.).
สืบค้น 24 กุมภาพันธ์ 2565 จาก
http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/ppt_yuththsastrkaarkhae-phuuesk.thaanraak_esn_rmw._m.kh._60.pdf
- ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. (2562). ความเหลื่อมล้ำ
ด้านรายได้ในประเทศไทย. สืบค้น 28
กุมภาพันธ์ 2565 จาก
<https://www.gsbresearch.or.th/gsb/published-works/grassroots-strategy-and-sustainability-published-works/1426/>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
(ม.ป.ป.). เศรษฐกิจฐานราก. สืบค้น 28
กุมภาพันธ์ 2565 จาก
https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2559).
คู่มือการส่งเสริมการพัฒนา “ระบบเศรษฐกิจ
ฐานราก”. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สมคิด แก้วทิพย์, และ เกศสุดา สิทธิสันติกุล.
(2562). การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพ
และข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐาน
รากกรณีศึกษาภาคเหนือ. สืบค้น 28
กุมภาพันธ์ 2565 จาก
<https://cmudc.library.cmu.ac.th/frontend/Info/item/dc:129948>
- สำนักงานศูนย์วิจัยและให้คำปรึกษาแห่ง
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2563). รายงาน
ฉบับสมบูรณ์ การศึกษาความคิดเห็น
เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐาน
รากเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน. สืบค้น 24
กุมภาพันธ์ 2565 จาก
<https://www.kpi.ac.th/uploads/pdf/Z8YRDMMCPK620ynkrLMjcuG58iVZulEtF1LZhoK6.pdf>
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม
(สสว.). (2561). ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน
ด้วยเกษตรแปรรูป “เศรษฐกิจฐานราก”
ทางเลือกใหม่ของประเทศไทย. สืบค้น 28
กุมภาพันธ์ 2565 จาก
https://www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20181005081823.pdf
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. (ม.ป.ป.). แผนแม่บทภายใต้
ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจ
ฐานราก. สืบค้น 28 กุมภาพันธ์ 2565
จาก <http://nscr.nesdc.go.th/masterplans-16/>
- _____. (ม.ป.ป.). เศรษฐกิจฐานราก. สืบค้น 1
มีนาคม 2565 จาก
http://nscr.nesdc.go.th/nesdc_uat/wp-content/uploads/2021/02/NS-16_500-513.pdf
- _____. (ม.ป.ป.). สถิติด้านความยากจนและ
การกระจายรายได้. สืบค้น 23 กุมภาพันธ์
2565 จาก
<https://www.nesdc.go.th/main.php?filename=social>

หทัยชนก คະตะสมบุญ. (2563). การพัฒนา
ศักยภาพชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐาน
รากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนิน
ศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัด
นครสวรรค์. สืบค้น 22 กุมภาพันธ์ 2565
จาก [https://so03.tci-
thaijo.org/index.php/journal-
peace/article/view/238762/164464](https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/238762/164464)